

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ І РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

(ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДАЙДЖЕСТ)

Реформа децентралізації широко впроваджується в Україні. Все більше з'являється об'єднаних територіальних громад (ОТГ)

зі значно ширшими повноваженнями. Громади самі вирішують, як і коли будувати школи, відкривати нові медичні амбулаторії, ремонтувати дороги, підтримувати заклади культури. Але, як свідчать події, в процесі реформи децентралізації і створення ОТГ не всі громади визначають своїм пріоритетом розвиток культури. Культурна складова залишається на другому місці, відбувається так звана оптимізація і економія місцевих бюджетів. Заклади культури в новостворених об'єднаних територіальних громадах фінансуються за залишковим принципом, проходить скорочення бібліотекарів, мають місце незаконне закриття або об'єднання закладів культури, бібліотек зокрема. Кількість бібліотек сьогодні невпинно скорочується. Така тенденція відбувається в той час, коли бібліотека на селі є майже єдиним доступним культурним закладом для місцевої громади.

Бібліотека сьогодні – це ще й центр соціальних та довідкових послуг для всіх верств населення різних вікових категорій. Але це заклад, який потребує фінансової підтримки

на оновлення та поповнення книжкових фондів, комп'ютеризацію та автоматизацію робочих місць, створення сучасних інтер'єрних просторів. Віддача бібліотечних закладів – це інтелект, освіта, культура, грамотне покоління сучасних молодих людей. Тому дуже важливо в умовах об'єднаних територіальних громад всіляко підтримувати бібліотеки.

Внаслідок реформи децентралізації структурні зміни відбуваються й у мережі спеціалізованих бібліотек для дітей. Дитяча бібліотека сьогодні – це не тільки центр книги, дитячого читання, цікавих зустрічей, фестивалів та конкурсів. Це відкритий майданчик, де діти формують свій правовий світогляд, отримують психологічне розвантаження, знаходять кваліфіковану інформаційну підтримку у вирішенні своїх потреб. Тема збереження дитячих бібліотек та функціонування їх як окремих спеціалізованих бібліотек для дітей сьогодні, як ніколи, надзвичайно важлива.

Новостворені об'єднані територіальні громади мають бути зацікавлені у збереженні бібліотек, адже сучасна бібліотека, навіть сільська бібліотека, пропонує та надає набагато більше послуг ніж просто збереження та видача документів. Зокрема – дистанційне консультування з соціально-правових питань, виявлення та розвиток дитячих талантів, соціалізація дітей, навчання комп'ютерної грамотності, майстер-класи, створення електронних краєзнавчих ресурсів.

Основне завдання спеціалізованих бібліотек для дітей – це популяризація слова, книги та читання. Читання – це змістовна велика праця, яка вчить правильно мислити, приймати вірні рішення. Читання, самоосвіта, культурне дозвілля – складові, які роблять людину людиною. Це наші майбутні покоління. Які цінності та пріоритети вкладено в дитячі голови змалечку, такою і буде Країна.

Територіальні новоутворення у вигляді об'єднаних територіальних громад поступово набувають реальних обрисів. У цій реальній дійсності, в конкретній боротьбі важливо зайняти свою нішу, зберегти своє обличчя кожній спеціалізованій бібліотеці для дітей по всій території України.

В Україні функціонує велика кількість бібліотек різних видів і форм власності, серед яких 16 221 – це публічні бібліотеки, що перебувають у сфері впливу Міністерства культури України. Сьогодні в мережі цих закладів відбуваються значні зміни, які пов'язані з реформою децентралізації. У зв'язку з процесами утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) змінюються

власни

КИ

бібліотек, частина установ реорганізовується, деякі закриваються.

Так, за останні роки було закрито 504 публічні бібліотеки (в т.ч. 412 – у сільській місцевості). Такі зміни не завжди сприяють покращенню ситуації з бібліотечним обслуговуванням населення.

Питання щодо майбутнього обговорюються представниками влади і громадськості, бібліотекарями і користувачами. Однак їх розв'язання залежить від того, наскільки публічні бібліотеки (ПБ) зможуть адаптуватися до тенденцій розвитку сучасного соціуму. Від трансформації діяльності ПБ залежить не тільки їх майбутнє, а й доля галузі культури країни в цілому.

Якою має бути публічна бібліотека майбутнього?

Національною бібліотекою України ім. Я. Мудрого було проведено ряд загальнодержавних досліджень. Саме вони дали змогу з'ясувати і проаналізувати тенденції розвитку функціональних напрямів і сервісів ПБ як комплексної системи.

Дослідження підтвердили, що базовою функцією сучасної ПБ є **інформаційна**. Цей вектор розвитку надає бібліотеці особливого статусу в інформаційному суспільстві, але потребує кардинальних змін інформаційно-ресурсної бази книгозбірень, вимагає формування нових професійних компетенцій.

Наступна функція сучасної бібліотеки – **освітня**, оскільки відкрита, неформальна, комунікативна діяльність книгозбірні робить її універсальним пізнавальним простором для людей різного віку.

Новим змістом варто наповнювати одну з базових функцій бібліотеки – **меморіальну**, як а спрямована на збирання, збереження, розкриття документального історико-культурного надбання і забезпечення доступу до нього членів громад.

У виконанні **культурно-просвітницької** і **культурно-дозвілєвої** функцій новим є те, що сучасна бібліотека може виходити за межі монологічних форм, формувати на своїх майданчиках і поза ними багатоаспектний комунікативний простір, у котрому активна роль належить її користувачам як учасникам практик культурного діалогу.

Значний акцент робиться на розвиток **соціально-комунікативної** функції бібліотеки. У світі цифрових технологій бібліотечні заклади повинні розширювати масштаби цієї функції, інформаційно орієнтовані сервіси і послуги, партнерські зв'язки, широке використання соціальних медіа.

З огляду на те, що реформа децентралізації кардинально впливає на мережу публічних бібліотек, одним із особливо актуальних питань є перспективи подальшого функціонування районних бібліотек, адже вже непоодиноким стали випадки передачі їх до комунальної власності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) із втратою статусу та функцій.

Такі дії органів місцевого самоврядування негативно впливають на діяльність публічних бібліотек району, адже самі районні бібліотеки здійснюють процеси оброблення та каталогізування фондів, координують роботу бібліотек відповідного району, надають їм методичну допомогу, збирають та узагальнюють статистичні дані щодо діяльності цих закладів, дбають про професійний розвиток бібліотекарів. Саме в районних бібліотеках зосереджено найдосвідченіші кадри.

Збереження потенціалу районних бібліотек дасть змогу ефективно організувати бібліотечне обслуговування в ОТГ. Пропонуються кілька варіантів розв'язання цього питання.

1. У разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну ОТГ районна бібліотека згідно законів України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про культуру» переходить у комунальну власність об'єднаної громади і виключення її з базової мережі закладів культури районного рівня можливе лише за погодженням із Міністерством культури України. Оскільки в цьому випадку всі публічні бібліотеки району матимуть одного власника, доцільно на їх базі створити публічну бібліотеку ОТГ із

філіями. За публічною бібліотекою зберезуться всі функції районної бібліотеки.

2. Складнішим є випадок, коли не всі, а лише кілька громад району об'єднуються в ОТГ із адміністративним центром у райцентрі. Тоді ОТГ є правонаступником усього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою ОТГ.

Оскільки районна бібліотека перебуває в спільній комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст району, задовольняє потреби жителів усіх громад району, вона не набуває статусу комунальної власності ОТГ.

Однак, насправді вже фіксуються непоодинокі факти передачі районних бібліотек до комунальної власності однієї з ОТГ району. Обгрунтовуються такі рішення відсутністю коштів у районних бюджетах.

При цьому погодження Міністерства культури України, відповідно до статті 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», не потрібно, якщо не відбувається реорганізація чи ліквідація бібліотеки. Але, оскільки районна бібліотека виключається із базової мережі закладів культури районного рівня, то таке виключення, відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про культуру», як уже зазначалося, може відбуватися лише за погодженням із Міністерством культури України.

3. Відомі також випадки, коли територія повністю покривається ОТГ (один район – кілька ОТГ). Тоді районну бібліотеку передають до комунальної власності лише однієї ОТГ.

Територіальні новоутворення у вигляді об'єднаних територіальних громад поступово набирають реальних обрисів. Цей процес впливає на подальший розвиток і функціонування бібліотек, у тому числі й у питаннях обслуговування дітей.

Для прикладу – досвід бібліотек України для дітей.

Станом на 31.12.2018 року мережа спеціалізованих бібліотек для дітей Миколаївщини налічувала 32 установи, 2 з них територіально належать до складу ОТГ.

Миколаївська обласна бібліотека для дітей (ОБД) ім. В.О.Лягіна, як організаційно-методичний центр з питань бібліотечного обслуговування дітей в області, готова до змін та відкрита до співпраці з громадами.

Саме тому, для налагодження тісних стосунків з новоствореними бібліотеками ОТГ був підготовлений та надісланий усім установам лист-пропозиція щодо професійного співробітництва в питаннях обслуговування дітей. У ньому були окреслені основні напрямки такої співпраці: звітна кампанія, участь у професійних заходах з метою підвищення професійної компетентності, залучення до участі дітей в обласних творчих заходах тощо.

Також бібліотека взяла участь у розробці проекту документу «П'ятистороння угода про співробітництво та організацію взаємовідносин
» між головою ОТГ й керівником публічної бібліотеки ОТГ та трьома обласними бібліотеками з метою координації дій щодо забезпечення населення ОТГ бібліотечним обслуговуванням. Але підписання угод ще не відбулося

Першими кроками щодо налагодження співпраці з бібліотеками ОТГ було проведення Миколаївською ОБД ім. В. О. Лягіна виїзних соціокультурних заходів для читачів-дітей, що проживають на території ОТГ.

Так, традиційне обласне відкриття літніх читань протягом двох останніх років відбулося на базі КЗ Куцурубської сільської ради ОТГ «Куцурубська публічна бібліотека» та КЗ «Коблівська публічна бібліотека» Коблівської сільської ради. Фахівці обласної бібліотеки також відвідали дитячу бібліотеку-філію КЗ «Публічна бібліотека Веселинівської селищної ради» та подарували дітям веселе інтерактивне свято на сцені Будинку культури, присвячене відкриттю Всеукраїнського Тижня дитячого читання.

Актуальність питання організації на належному рівні бібліотечного обслуговування дитячого населення в умовах новоутворених громад була в центрі уваги під час

проведення Рад керівників бібліотечних закладів Миколаївської області на базі Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки. Ці проблеми висвітлювались у виступах за темами: «Бібліотечне обслуговування дитячого населення Миколаївщини: напрями й тенденції в умовах трансформацій громадянського суспільства», «Бібліотечний простір для дітей: сучасні реалії та аспекти змін». Під час виступів увага керівників бібліотечних закладів була зосереджена на сучасних змістовних пріоритетах діяльності бібліотек, що обслуговують дітей, серед яких: «Бібліотека – центр дитячого читання», «Бібліотека – центр самоосвіти та інтелектуального розвитку дитини», «Бібліотека – центр соціалізації юної особистості», «Бібліотека – центр сімейного виховання», «Бібліотека – культурно—просвітницький центр для дітей». Кожен з них містив конкретні рекомендації для реалізації на місцях.

Головною тезою рекомендацій став акцент про право самостійного вибору кожної бібліотеки, що обслуговує дітей, напрямку роботи в залежності від конкретної соціокультурної ситуації, території та творчої індивідуальності бібліотечного персоналу.

Актуальні питання бібліотечного обслуговування дітей в умовах децентралізації та виклики, що постали перед бібліотечними закладами, були розглянуті в Миколаївській ОБД ім. В.О.Лягіна під час проведення обласного фокус-семінару «Бібліотечне обслуговування дітей в умовах адміністративної реформи: актуальні питання і виклики часу» .

Учасниками заходу стали фахівці спеціалізованих бібліотек для дітей Миколаївщини, представники бібліотек об'єднаних громад області, експерти, фахівці НБУ для дітей, Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки, Науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва, Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г.Шевченка, що приєдналися до заходу в онлайн-режимі.

Фокус-семінар складався з трьох модулів, зміст яких було направлено на розкриття наступних актуальних тем: «Адміністративна реформа і бібліотеки», «Впровадження Універсальної десятикової класифікації (УДК): наближення до європейської бібліотечної практики», «Змістовні пріоритети сучасного бібліотечного обслуговування дітей».

У вересні 2018 року Миколаївська ОБД ім. В.О. Лягіна брала участь у фокус-семінарі «Сучасна бібліотека в ракурсі суспільних змін» для керівників структурних підрозділів у

сфері культури та бібліотекарів ОТГ Миколаївської області. Організатором семінару була Миколаївська ОУНБ. Під час стратегічної сесії керівництвом обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна було зроблено наголос на тому, що сьогодні вкрай важливим є створення в Миколаївській області якісно нового рівня бібліотечно - інформаційного обслуговування дітей. Тому учасників було закликано максимально мобілізувати свої професійні можливості для широкого реагування на постійні зміни в потребах сучасних користувачів (дітей) кожної окремої громади. А керівників – на підтримку бібліотечних закладів ОТГ у питаннях обслуговування дітей.

У виступі були також окреслені основні сучасні тенденції, які впливають на роботу бібліотеки у нових умовах: цілі сталого розвитку, визначені на засіданні Генеральної Асамблеї ООН і формування нового бачення бібліотечного обслуговування дітей; світові бібліотечні тренди та їх адаптація під потреби дитини, що читає; Нова українська школа і взаємодія бібліотеки у формуванні ключових компетенцій сучасної дитини. Протягом 2018 року відбувалася низка виїзних заходів фахівців ОБД ім. В.О.Лягіна до бібліотек ОТГ з метою надання методичної і практичної допомоги щодо роботи з дітьми у нових умовах.

Для ознайомлення громадськості Буковини з сучасними бібліотечними ресурсами, безкоштовними інноваційними послугами, орієнтованими на майбутні проекти, програмами та акціями бібліотек області 27 вересня 2016 року Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека (ОУНБ) ім. Михайла Івасюка організувала перший обласний ярмарок бібліотечних послуг «Це цікаво місцевій громаді» .

У ярмарку брали участь 11 ЦБС області, Вижницька районна бібліотека, а також ОУНБ ім. М. Івасюка та обласна бібліотека для дітей.

Захід проходив на пішохідній вулиці ім. О. Кобилянської, біля приміщення обласної книгозбірні, де бібліотеки – учасниці ярмарку, наочно представили свої послуги в експозиційних палатках.

Програма ярмарку включала: презентацію-аукціон сучасних бібліотечних послуг, які надають публічні бібліотеки Чернівецької області; експозицію ресурсів і можливостей публічних бібліотек краю (оформлення ярмаркових палаток); форум «Парад бібліотек» в рамках Освітньої програми для працівників бібліотек; виставки творчих робіт

бібліотекарів-аматорів; різноманітні майстер-класи; музичні паузи; проведення акцій «Воїнам АТО» та бліц-інтерв'ю, міні-опитування; обмін досвідом та професійне спілкування. Ярмарок надав можливість «пропіарити» бібліотеки регіону серед місцевої громади, «прикупити» колегам досвіду бібліотек Буковини, зарядитися креативною енергією на нові звершення та інновації. Підбиття підсумків ярмарку відбувалось за такими номінаціями: «Креатив Ярмарку», «Послуга-інновація» , «Краща бібліотечна палатка»

, «
Краща презентація бібліотечних послуг»

На ярмарку, крім бібліотечної палатки, ЦБС представила і безпосередньо бібліобус. Послуга «Сучасна мобільна бібліотека на колесах» (бібліобус) є ефективною формою залучення читачів до бібліотеки.

З нетерпінням чекають «Бібліотеку на колесах» діти у таборах відпочинку. Продовжується акція «Бібліотечне літо» у дитячих дошкільних установах. Впродовж року регулярно відбуваються виїзди бібліобуса у реабілітаційні центри та психоневрологічний будинок-інтернат. Для цієї категорії читачів бібліотекарі організовують свята, вітають з днем народження, дарують та обмінюють книги, приймають замовлення через МБА, організовують благодійні акції «Допоможемо, чим зможемо», вечори доброти «Добро й милосерця – єднають серця» тощо.

Головна ідея мобільної бібліотеки на колесах – довести, що книга не старіє, а завдяки професійній популярності продовжує приваблювати читача в епоху інноваційних цифрових технологій.

Яскраві зміни в діяльності бібліотек Одещини забезпечуються новим поглядом на роль бібліотеки як в методичній спрямованості обласних центрів, так і втіленням бібліотечних питань в обласних культурно-освітніх програмах. Однією з таких є програма, ініційована губернатором області Максимом Степановим під назвою «Розумний регіон», фінансування якої здійснюється коштом обласного та місцевого бюджетів. Згідно з цією програмою, на базі бібліотек в 14 районах області відкриті та відкриваються медіа-центри, які стали зразком нових підходів використання бібліотечног о простору – простору спілкування, інформації, освіти.

З упевненістю можна стверджувати, що на Одещині громадська думка спрямована на користь існування бібліотек у новому форматі, і, як результат, самі громади відстоюють і захищають свої бібліотеки.

В цьому сенсі важливими є ініціативи Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Грушевського щодо формування позитивної громадської думки про бібліотеки ОТГ та створення їх сучасного іміджу.

Вже четвертий рік поспіль бібліотеки області беруть участь у конкурсі, девіз якого залишається незмінним – «Патріотизм – код нації та поклик власної душі», який 2018 року доповнено ще однією тезою – «Маленька територія – велике враження: збережемо культурне надбання громади». І територіальні громади це позитивно оцінили.

На базі двох ОТГ – Коноплянської та Любашівської – були проведені заходи, які привернули увагу до можливостей бібліотек в реалізації важливих державних завдань і додали позитиву громадській думці про них.

Коноплянська сільська об'єднана територіальна громада Іванівського району – це 15 сіл, 8 бібліотек (з часу створення громади збережена уся мережа). Головною метою своєї діяльності бібліотеки визначили реорганізацію соціального завдання – створити на базі бібліотек «майданчики» національно-патріотичного виховання.

Показовий захід бібліотек Коноплянської ОТГ підготували та провели за ініціативою і програмою ОУНБ у квітні 2018 року при активній підтримці та фінансовій участі обласної та районної державних адміністрацій, районної ради, керівництва ОТГ.

На захід були запрошені голова ОТГ та голови сільських рад. Головною метою було показати можливості бібліотек використовувати яскраві та цікаві форми національно-патріотичного виховання. Був організований флешмоб «Бібліотека і книга – територія національної культури», презентовані книжкові виставки з фондів усіх бібліотек громади: «Нематеріальні цінності культури – надбання громади», «Індустрія гостинності – збережемо національні традиції», «Пишаємось творіннями народних

умільців». Родзинкою свята став концерт «Наші таланти – гордість держави і громади» , у якому взяли участь народні колективи сіл, які увійшли до складу ОТГ.

Були організовані виставки виробів декоративно-ужиткового мистецтва громади: вишиті рушники, картини з бісеру, вироби з дерева, картини (гуаш, акварель). І, за традиціями гостинності, гостей частували варениками, запеченими поросятами, качками з яблуками, грибами за рецептами з кулінарних книг, представлених на виставках.

Запрошення представників ЗМІ додало «плюси» процесу формування позитивного іміджу бібліотек.

Підтвердженням тези про бібліотеку, яка необхідна громаді для вирішення державних завдань, було проведення виїзного зонального літературного фестивалю пам'яті М. Грушевського «Безмежність української книги» (листопад 2018 р.) на базі Любашівської ОТГ, який зібрав мешканців ще п'яти північних районів Одещини, в тому числі й бібліотекарів. Цей захід відбувся за грантової підтримки Українським культурним фондом.

Заду
мом проекту було вирішення значних завдань державного рівня: осучаснення роботи бібліотек, спрямованої на зміцнення державного статусу української мови на Одещині; підтримку книговидавничої справи – видання книг письменників Одещини українською мовою – учасників літературного конкурсу «Одеський словограй», який відбувся у межах фестивалю; розкриття письменницького потенціалу мешканців Одеської області; укріплення культурних контактів між окремими територіями краю та сприяння культурному розвитку депресивних районів області.

На свято були запрошені відомі і знані в Україні письменники – Богдан Сушинський, Галина Могільницька, Олекса Різників, Тарас Кракалія, Сергій Дмитрієв – голова обласної організації Національної спілки письменників України і письменники-аматори, журналісти, митці, художники, книжкові ілюстратори, фотографи, народні колективи, професійні актори, майстри декоративно-ужиткового мистецтва.

Заходи були проведені на заздалегідь підготовлених локаціях: у дитячій бібліотеці, у новому медіа-центрі центральної бібліотеки, в музичній школі, на яскраво оформленій сцені Будинку культури і, навіть, на площі перед ним.

Реклама проводилась за допомогою практично усіх технологій піару. В прямому ефірі місцевих каналів велась трансляція з різних фестивальних локацій. Інформація про

свято була опублікована в усіх обласних та районних періодичних виданнях. Така активна робота щодо поширення інформації про хід фестивалю природно сприяла знайомству широкого загалу з україномовними авторами регіону та їх книгами.

Коли ми говоримо про бібліотеку, то насамперед акцентуємо увагу на її приміщенні, фондах, технічному оснащенні, персоналі, тобто внутрішніх факторах організації діяльності закладу. Окрім того є ще й залежність від зовнішнього середовища.

Зовнішні фактори вливу – це умови і чинники, котрі організація чи установа не може змінити, але повинна постійно врахувати у своїй діяльності. Зовнішнє середовище будь-якої організації і установи складається з 6 факторів: демографічних, економічних, природних, науково-технологічних, політичних і факторів культурного середовища.

Децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек. Впливаючи на їх внутрішню структуру, на організацію надання бібліотечних послуг в умовах ОТГ, вона разом з тим дає можливість створити бібліотеки, які повністю відповідали б потребам громади, адже рівень розвитку цих закладів є одним із провідних факторів, що впливають на загальнокультурний та освітній рівень населення (користувачі та потенційні користувачі). Від його кількості, складу, соціально-демографічних характеристик залежить розвиток зовнішнього середовища громади, що впливає на організацію діяльності бібліотеки. Саме населення є замовником і споживачем послуг, і бібліотека через задоволення його інформаційних потреб бере участь у покращенні життя соціуму (громади).

Що більше ресурсів – інформаційних, фінансових, матеріально-технічних, кадрових – громада надає бібліотеці, то якісніше книгозбірня задовольняє інформаційні потреби населення. Це дає змогу формувати мережу бібліотек з огляду на потреби і можливості громад. Головним має бути не просто збереження кількості бібліотек, а забезпечення надання якісних послуг, ураховуючи при цьому економічний стан, тобто економічну спроможність утримувати необхідну кількість закладів культури.

Для прикладу, нині в Хмельницькій області в ОТГ перебувають і працюють 313 бібліотек. Чисельність бібліотек в ОТГ різна – від 26 до 3.

Моделі організації публічних бібліотек також різні. У двох ОТГ створено ЦБС із філіями. В 6 ОТГ організовано публічні бібліотеки (юридичні особи) з філіями. Наприклад, спочатку в створену Гуменецьку сільську ОТГ увійшло 13 окремих бібліотек. Пізніше на базі Гуменецької сільської бібліотеки та бібліотек-філій створено комунальний заклад «Гуменецька публічна бібліотека» з правом юридичної особи. Затверджено структуру закладу, куди ввійшли адміністрація, відділ комплектування і обробки літератури, відділ обслуговування з чотирма територіально-відокремленими структурними підрозділами (пунктами видачі) та 9 відокремлених структурних підрозділів (бібліотек-філій). Затверджено Статут комунального закладу з визначенням його методичних функцій та Положення про бібліотеки-філії. Крім того, поки існує Кам'янець-Подільська районна бібліотека, працівники Гуменецької публічної бібліотеки на її базі проходять навчання з підвищення кваліфікації (за погодженням).

У Хмельницькому районі методичне забезпечення бібліотек ОТГ, оброблення літератури для бібліотек 4 об'єднаних громад здійснює центральна районна бібліотека, яка утримується з районного бюджету.

За останні 2 роки в бібліотеках Хмельниччини відбулося чимало змін. Це засвідчив і Ярмарок бібліотечних ініціатив «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади», який пройшов напередодні Всеукраїнського дня бібліотек у рамках IX обласного Форуму бібліотек Хмельниччини «Бібліотек@: знай, вмій, твори» і на якому були представлені кращі історії успіху діяльності бібліотек.

У Дніпропетровській області в рамках децентралізації створено 34 об'єднані територіальні громади, а до кінця 2017 року їх мало бути ще 19.

На вимогу часу Дніпропетровська обласна державна адміністрація спільно з регіональним Центром розвитку місцевого самоврядування за сприяння програми « U-LEAD з Європою »

розробили Стратегію децентралізації Дніпропетровщини, котра включає 12 секторальних регіональних стратегій у таких сферах: соціальний захист населення; освіта; охорона здоров'я; ефективний економічний розвиток; місцеві фінанси; спорт; кадрове забезпечення; цивільний захист населення та безпека життя; захист дітей; культура; електронне урядування та публічні послуги; формування спроможної громади

та просторовий розвиток.

Важливо, що Стратегія містить також і приклади кращих практик децентралізації, адреси успішних громад. Це сприяє обміну досвідом та допомагає громадянам у процесі пошуку оптимальних рішень.

Реформи, пов'язані з децентралізацією, є певним викликом для багатьох закладів культури в ОТГ, і бібліотек зокрема. Ключовим завданням є розроблення нових варіантів і моделей бібліотечного обслуговування, котрі задовольнятимуть запити жителів місцевої громади незалежно від віку, національності та віросповідання. В усіх новостворених ОТГ серйозними проблемами є відсутність кваліфікованих кадрів – високопрофесійних управлінців, менеджерів у сфері культури, недостатнє технологічне оснащення закладів культури та оновлення основних фондів. І про це зауважено у Стратегії.

Очікуваним результатом упровадження реформи в галузі культури є: зменшення індексу злочинності в територіальних громадах; збільшення відсотка дітей, які постійно відвідують заклади культури; зростання питомої ваги власних надходжень закладів культури від загального обсягу фінансування на їх утримання та збільшення кількості створених нових робочих місць у креативному секторі галузі культури.

У Харківській області згідно перспективного плану формування громад заплановано створення 53 спроможних ОТГ.

Аналіз діяльності закладів культури у створених ОТГ та подальше проведення добровільного об'єднання територіальних громад дав змогу виявити успіхи й недоліки в проведенні реформи децентралізації у сфері культури на місцях.

Актуальним питанням, яке потребує першочергового вирішення і втручання з боку Міністерства культури України, є розподіл повноважень між рівнями влади стосовно управління об'єктами культури, прийняття відповідного законодавства та затвердження структури органів управління на місцях. Лише в одній із 4-х новостворених ОТГ – існує окремий структурний підрозділ – відділ культури. В інших ОТГ функції з розвитку культури покладено на відділи освіти, культури, молоді і спорту або гуманітарний відділ. Слід зазначити, що жодного представника від культури до складу новостворених відділів

не ввійшло. Основна частина працівників – представники освіти, які не знають нормативно-правових документів та законодавчих актів у галузі культури. Цей факт ставить під загрозу проведення державної культурної політики на місцях.

Ще однією перепорою на шляху проведення децентралізації є застаріла нормативно-правова база галузі, а також відсутність у чинних документах такого поняття, як ОТГ, що в свою чергу, стає на заваді виконанню норм і стандартів з культурного обслуговування населення на відповідних територіях.

Аналіз створення поліфункціональних закладів на зразок клуб-бібліотека, бібліотека-клуб, що відбувався під час проведення оптимізації мережі закладів культури в сільській місцевості, виявив незадовільні результати. Працівники цих закладів або працювали на неповну ставку, або у закладі залишали працювати одного співробітника, який виконував посадові обов'язки та функції працівників обох закладів – бібліотеки та клубу, а також вів усю їх документацію. В результаті такого навантаження не тільки погіршувалася робота закладів у цілому, а й порушувались вимоги фіксування книговидачі та збереження книжкового фонду бібліотек.

Реформа децентралізації влади внесла значні корективи в розвиток бібліотечної галузі Рівненщини. Процес передавання бібліотек об'єднаним громадам розпочався у 2016 році. Упродовж 2016-2018 років до ОТГ з ЦБС було передано 143 публічні та публічно-шкільні бібліотеки. Це 25% від загальної кількості публічних книгозбірень області. Методичний супровід бібліотек новоутворених ОТГ реалізовувався Рівненською ОУНБ у двох напрямках:

- робота з головами ОТГ та їх заступниками з питань освіти, культури, туризму, молоді та спорту;

- робота безпосередньо із самими бібліотекарями.

У перший рік утворення ОТГ виникла велика кількість запитань до Рівненської ОУНБ як методичного центру щодо правомірного і грамотного передавання бібліотек до новоутворених громад . На цьому етапі запитання надходили від центральних районних бібліотек. Переважно вони стосувалися передання матеріальних цінностей: книжкових фондів, комп'ютерної техніки, меблів, а також правильного оформлення документів для персоналу. Перед ЦРБ постали нові виклики, які вимагали ґрунтовних консультацій здебільшого організаційно-правового характеру. Тому виникла необхідність підготовки пакета типових документів щодо оформлення передання бібліотек, до якого увійшли зразки:

- рішення районної ради про передавання ПШБ та їх майна із спільної власності територіальних громад району до територіальної громади сільської ради з додатком про склад комісії з питань передавання матеріальних цінностей та книжкового фонду ПШБ у власність територіальної громади;
- актів приймання-передачі книжкових фондів, основних засобів, матеріальних цінностей;
- акта про приймання-передавання особових справ;
- акта про приймання-передавання трудових книжок і вкладок до них та ін.

Наступна хвиля консультаційної допомоги стосувалася організації бібліотечного обслуговування в новоутворених ОТГ.

Напрямами методичного супроводу бібліотек було визначено:

- консультативно-практичну допомогу;
- виїзди на місця;

- розроблення прогностичної моделі бібліотечного обслуговування ОТГ на основі аналітичного моніторингу;

- підвищення кваліфікації спеціалістів, обмін успішними практиками під час ділових візитів.

Слід зазначити, що Рівненська ОУНБ забезпечує методичний супровід бібліотек ОТГ на основі меморандумів, які щороку укладаються між бібліотекою та головами сільських рад ОТГ або директорами центральних бібліотек ОТГ. У додатку до меморандумів зазначається план заходів, які буде проведено для бібліотекарів упродовж року.

Не менш ефективними виявилися 8 виїздів до окремих ОТГ, де спостерігалися труднощі щодо організації мережі бібліотек, ротації кадрів, реєстрації центральної бібліотеки зі статусом юридичної особи.

Для фахівців 12 ОТГ було проведено стажування, учасники якого обговорили питання менеджменту новоутворених центральних бібліотек ОТГ, планування роботи, організації бібліотечного простору і впровадження інноваційних послуг, корпоративного створення електронних каталогів тощо.

Підбиття підсумків проведення роботи і окреслення нових пріоритетів у бібліотечному обслуговуванні ОТГ відбувалося під час круглого столу «Якісні зміни бібліотек для сталого розвитку громади», ініційованого і проведеного Рівненською ОУНБ у партнерстві з Рівненським регіональним відділенням Асоціації міст України, Рівненським центром розвитку місцевого самоврядування та управління культури і туризму облдержадміністрації.

Цей захід викликав значний інтерес не лише в бібліотекарів, а й у керівників відділів економічного розвитку, інвестицій та регулярної діяльності: освіти, культури, туризму, молоді та спорту ОТГ.

Смизьку ОТГ Дубенського району Рівненської області було створено у квітні 2016 року внаслідок об'єднання Смизької селищної ради, Шепетинської та Берегівської сільських рад. Навколо адміністративного центру ОТГ – смт. Смига – об'єдналося 13 сіл.

На жаль, для кожного населеного пункту одразу після об'єднання нічого не змінилося, особливих перетворень та покращення ніхто не відчув. Кожна рада працювала окремо, людей не питали, як потрібно діяти, та не пояснювали, що буде далі.

Потрібно було знайти ініціативних молодих людей та об'єднати їх між собою. На той час бібліотекарі

громади вже написали та направили до селищної ради два звернення, в яких просили передбачити видатки на заробітну плату згідно з чинним законодавством, закласти кошти на поповнення книжкових фондів та часткове оновлення матеріально-технічної бази бібліотек, а також створити окрему юридичну особу – центральну бібліотеку, яка стане своєрідним методичним центром для подальшої роботи

На жаль, на це звернення керівництво не зважило та не врахувало при формуванні бюджету на 2017 рік, а тому бібліотекарі залишилися без надбавок за особливі умови праці, більше того – дехто з керівників натякав на майбутню оптимізацію, мовляв, для чого в сучасному світі, в еру цифрових технологій потрібні сільські бібліотеки.

Під час зустрічі В.Костюк, начальника відділу освіти, культури, туризму, молоді та спорту з бібліотекарями стало зрозуміло, що саме бібліотеки можуть стати центрами комунікації, поширення правдивої та корисної інформації про життя громади, бути точками опори під час змін та сприяти формуванню нового мислення.

Після жвавого обговорення наступного плану дій було вирішено спільними зусиллями, з консультаціями місцевих юристів, узятися за розроблення статуту центральної бібліотеки громади.

Спільними зусиллями здобули першу перемогу – вимоги задовольнили, статут затвердили. Нерозв'язаним залишилося питання надбавок та поповнення книжкових фондів.

Було складено новий план діяльності, де на перше місце поставили роботу не з книгами, а з людьми, з місцевими депутатами, членами виконавчого комітету, щоб показати можливості бібліотечних установ і наголосити на їх важливій ролі в житті громади. Тепер у бібліотеці розглядалися питання децентралізації, обговорювалися прийняті рішення сесії, організовувалися зустрічі з депутатами, проводилося опитування мешканців громади на допомогу розробці Стратегії розвитку Смизької ОТГ.

Працівники бібліотек стали тими лідерами змін, на яких варто було рівнятися і педагогам, і клубним працівникам. Бібліотекарі відгукнулися на пропозицію взяти участь у Різдвяному фестивалі колядок «Україна хоче миру», підготували виставку «Великодній кошик» (її було визнано найкращою серед усіх закладів Смизької селищної ради).

У серпні 2017 року під час проведення I креативного етнофестивалю «Ластівка FEST» п рацював Бібліотечний простір, який теж став новинкою для гостей та родзинкою свята.

З 1 березня 2017 року у рамках нового проекту Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади» розпочав свою роботу однойменний блог. Основне його завдання як відкритої платформи – створення можливості для інформаційного взаємозбагачення бібліотек ОТГ через обмін найкращими практиками та сприяння якісним змінам у бібліотечній сфері України.

Деякі бібліотеки ОТГ мають певні успіхи, попри значні труднощі трансформаційних процесів, про що йдеться на сторінках блогу. Структура цього ресурсу проста та зрозуміла. Є головна сторінка з актуальними дописами та інформація в рубриках «Нормативно-правова база», «Статистика й аналітика», «Рекомендації». Окремо представлені розділи «Корисні посилання»

, «

Запитання-відповіді»

.

Фахівці НБУ ім. Ярослава Мудрого переконані, що спільні зусилля, комунікації та об'єднання досвіду бібліотек позитивно вплинуть на їх функціонування в умовах формування ОТГ та створять можливість для кращого майбутнього територіальних

громад.

На блозі розміщена електронна адреса для листування: oth@nplu.org. Працівники НБУ імені Ярослава Мудрого запрошують до співпраці всю бібліотечну спільноту, представників органів місцевого самоврядування, тих, хто опікується питаннями розвитку культури, освіти, соціальної сфери ОТГ, а також громадські об'єднання та всіх, хто вболіває за майбутнє бібліотек, своїх громад та України в цілому

Бібліотека майбутнього повинна стати не тільки простором для вільного спілкування, самореалізації, освіти і творчості, а й загальнодоступним інформаційно-дозвілєвим центром, котрий акумулюватиме різноманітні інформаційні потоки і забезпечуватиме рівноправний доступ усім соціальним групам до достовірної інформації і знань, а її соціально орієнтовані сервіси охоплюватимуть усі сфери життєдіяльності суспільства.

Список використаної літератури:

1. Амельченко Ю. Бібліотека ОТГ: новий формат існування / Ю. Амельченко // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. – 2019. – № 2. – С. 13-15.

2. Вилегжанина Т. Трансформація функцій публічних бібліотек у реаліях сьогодення / Т. Вилегжанина // Бібліотечна планета. – 2018. – № 1. – С. 4-5.
3. Жайворонок Т. Громада – бібліотека – діти : напрацювання на шляху створення нового образу публічної бібліотеки / Т. Жайворонок, Т. Нахова // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. – 2019. – № 2. – С. 41-43.
4. Зніщенко М. Об'єднані територіальні громади та їх вплив на формування інноваційних бібліотечних процесів в Україні (за матеріалами X науково-практичної конференції «Бібліотека і книга в контексті часу / М. Зніщенко, Н. Острікова // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. – 2017. – № 3. – С. 43-45.
5. Ковальчук С. Блог НБУ ім. Ярослава Мудрого «Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади» / С. Ковальчук // Бібліотечна планета. – 2017. – № 2. – С. 13-14.
6. Костюк В. Об'єднана територіальна громада та публічна бібліотека / В.Костюк // Бібліотечна планета . – 2018. – № 2. – С . 6-8.
7. Макарейчук Т. Ярмарок бібліотечних послуг «Це цікаво місцевій громаді» / Т. Макарейчук, А. Лупан // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. – 2017. – № 3. – С . 28-32.
8. Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах // Бібліотечна планета. – 2016.

–
№ 4. –
С
. 7-11.

9. Плотнік Н. Децентралізація на Харківщині : перспективи діяльності бібліотек у нових умовах / Н.Плотнік // Бібліотечна планета. – 2017. - № 2. – С. 9-13.

10. Публічні бібліотеки Дніпропетровщини в контексті Регіональної стратегії «Культура. Творча громада» (інтерв'ю з Н. Г. Першиною, начальником управління культури, національностей і релігій Дніпропетровської обласної державної адміністрації) // Бібліотечна планета. – 2017.

–
№ 4.
–
С. 10-12.

11. Розколупа Н. Районні бібліотеки і реформа децентралізації / Н. Розколупа // Бібліотечна планета. – 2017. – № 4. – С. 6-7.

12. Синиця Н. Вплив зовнішніх факторів на організацію та розвиток бібліотек в умовах ОТГ / Н. Синиця // Бібліотечна планета. – 2017. – № 4. – С. 8-10.

13. Ступницька С. Методичний супровід бібліотек ОТГ (з досвіду Рівненської ОУНБ) / С. Ступницька // Бібліотечна планета. – 2019. – № 1. – С. 6-8.

Підготувала: Лариса Лаврук, провідний методист Рівненської обласної бібліотеки для дітей